

ՉՈՐԱՅՐ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

«Հ փաստաբանների պալատի անդամ, փաստաբան, իրավ. գիտ. թեկնածու»

**ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ՎՆԱՍԸ ՈՐՊԵՍ ԾԱՆՐ ՀԵՏԵՎԱՆՔ
ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ**

Գնահատողական հասկացությունների օրենսդրական ամրագրման խնդիրը և այդպիսի հասկացությունների քանակական և որակական աճը հանդիսանում է քրեական օրենքի գնահատման չափորոշիչներից մեկը: Արարքների գնահատողական հատկանիշները թույլ են տալիս օրենսդրին օգտագործել այդպիսիք հսկայածավալ հանրորեն վտանգավոր երևույթներ և գործընթացներ հիշատակելու համար, որոնց ամբողջական թվարկումը մոտ է անհնարին:

Այսպիսի հասկացությունների առկայությունը քրեական օրենքում այն դարձնում է առավել դինամիկ և ճկուն: Միևնույն ժամանակ, քրեաիրավական գնահատականներ տալու գործընթացում բարդություններ առավելապես առաջացնում է նույն գնահատողական հատկանիշների մեկնաբանումը:

Գնահատողական հասկացությունների էական թերությունը կայանում է հանցավոր արարքներին քրեաիրավական որակում տալու գործընթացում իրավակիրառողի հայեցողության վտանգավորության մեջ: Քրեական իրավունքում գնահատողական հասկացությունների շարքին կարելի է դասել՝ դեմքի անջնջելի այլանդակումը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդված), ծանր վիրավորանքը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 114-րդ հոդված), այլ ծանր հետևանքները (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 254-րդ հոդված):

Գնահատողական հասկացությունները իրենց իրավական բնույթով որոշակի չեն, դրանց միջոցով կլանվում են իրականության մեծաքանակ հանգամանքներ, որոնք օրենսդիրը որպես կանոն ի վիճակի չէ միանշանակ կերպով այնպես հստակեցնել, որ այդպիսիք կիրառելի լինեն քրեական օրենքի գործողության բոլոր դեպքերի վերաբերյալ:

ՀՀ քրեական օրենսդրության մեջ քա-

նակապես ամենաշատ օգտագործված գնահատողական հասկացություններից մեկը ծանր հետևանք հասկացությունն է, այն քրեական օրենսգրքում հիշատակված է 90 անգամ:

Ծանր հետևանք եզրույթը օգտագործվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի բազմաթիվ հոդվածներում, սակայն դրա էությունը, բովանդակությունը մեծապես բացահայտված չէ օրենսդրի կողմից: Մի շարք իրավադրույթների տեքստում օրենսդիրը ծանր հետևանք բառակապակցության հետ միասին թվարկել է կատարված հանցագործության այլ հետևանքներ, դրանով անուղղակիորեն որոշակիորեն բացահայտելով քննարկվող եզրույթի էությունը:

Այսպես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի (այսուհետ նաև՝ օրենսգիրք) 167-րդ հոդվածի երրորդ մասը ամրագրում է՝

«Սույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված գործողությունները, որոնք կատարվել են կազմակերպված խմբի կողմից, կամ անզգուշությամբ առաջացրել են երեխայի մահ կամ այլ ծանր հետևանքներ՝ (...):»

Մեջբերված իրավադրույթի և այլ իրավադրույթներում տեղ գտած, որպես ծանր հետևանք եզրույթին համարժեք դիտարկվող այլ հետևանքների ուսումնասիրությունը և համադրումը թույլ է տալիս գալ հետևության, որ ծանր հետևանքը իրենից ներկայացնում է առավել բարձր հասարակական վտանգավորության աստիճան կրող հանցավոր հետևանք:

Օրենսդրի կողմից ծանր հետևանքները ըստ էության հավասարեցվում են այնպիսի հանցավոր հետևանքների հետ ինչպիսիք են՝ մարդու մահը (օրենսգրքի 221-րդ հոդված), շրջակա միջավայրի ռադիոակտիվ վարակումը (օրենսգրքի 227-րդ հոդված), առողջությանն

1. Տե՛ս «К вопросу о квалификации некоторых оценочных понятий в уголовном праве России». Я.В. Гармышев, И.М. Егереv, С.В. Пархоменко. Всероссийский криминологический журнал. 2016. Т. 10, N 4. С. 732-739

անզգուշությամբ ծանր վնաս պատճառելը (օրենսգրքի 254-րդ հոդված), մարդկանց զանգվածային հիվանդությունները, կենդանիների զանգվածային ոչնչացումը (օրենսգրքի 282-րդ հոդված) և այլն:

Ծանր հետևանքների էությունը ուսումնասիրելիս օրինաչափ հարց է առաջանում, արդյո՞ք նյութական վնասը կարող է դիտարկվել, որպես ծանր հետևանք և եթե այո ապա ո՞ր դեպքերում:

Հատկանշական է, որ քրեական օրենքում նյութական վնասը, որպես ծանր հետևանք դիտարկելու մասին խոսվում է միայն մեկ իրավադրույթում: Մասնավորապես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի ութերորդ մասը սահմանում է՝

«Սույն գլխում գույքային վնասի դեպքում ծանր հետևանք է համարվում հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը գերազանցող գումարը կամ դրա արժեքը»:

Մեջբերված իրավակարգավորման վերլուծությունը թույլ է տալիս հանգել հետևության, որ առանձին դեպքերում ծանր հետևանք է նաև հանցագործությամբ պատճառված գույքային վնասը: Այս իրավակարգավորումը անգամ հստակ սահմանում է գույքային վնասի նվազագույն շեմը՝ նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը գերազանցող գումարը կամ դրա արժեքը: Սակայն, գույքային վնասի սահմանները, որոնցում այդ վնասը կարող է որակվել, որպես ծանր հետևանք կիրառելի են գինվորական ծառայության կարգի դեմ ուղղված հանցագործությունների նկատմամբ միայն: Այս առումով պետք է ասել, որ մեջբերված իրավակարգավորումը ծանր հետևանք հասկացությունը քրեական իրավունքում դարձնում է հարաբերականորեն որոշակի:

Ծանր հետևանք եզրույթին իր մենագրության² մեջ անդրադարձ է կատարել իրավաբանական գիտությունների թեկնածու Հրաչյա Պալյանը: Վերջինս մասնավորապես նշում է՝

«Ծանր հետևանքներ պետք է համարել մարդու կյանքին և առողջությանը վնաս պատճառելը, խոշոր չափերի նյութական վնաս պատճառելը (օրինակ՝ ընկերության աշխատակցի կողմից առանց թույլտվության մուտք գործելու հետևանքով անզգուշությամբ ոչնչացվում է «Արմենթեյ» ընկերության բոլոր բաժանորդների վերաբերյալ համակարգչային

տվյալների բազան, որի վերականգնման համար անհրաժեշտ են խոշոր չափի նյութական կամ մարդկային ռեսուրսներ), բնապահպանական և այլ բնույթի աղետների և վթարների առաջացումը, պետական գաղտնիք հանդիսացող տեղեկատվության ոչնչացումը և այլն»:

Վերոհիշյալ իրավադրույթը, դրա իրավահամեմատական ուսումնասիրությունը տեսական մոտեցումների հետ և դրանց համակցությունը, թույլ է տալիս փաստել, որ գույքային վնասը ևս առանձին դեպքերում պետք է որակվել, որպես ծանր հետևանք, սակայն այն բոլոր հանցագործությունների մասին խոսելիս, որոնք չեն դասվում գինվորական ծառայության կարգի դեմ ուղղված հանցագործությունների շարքին, առկա է օրենսդրական որոշակիության բացակայություն, այն է՝ պարզ չէ թե որքան պետք է կազմի գույքային վնասի չափը, որպեսզի հնարավոր լինի տալ համապատասխան քրեաիրավական որակում, այսինքն այս բոլոր դեպքերում խոսքը գնում է ծանր հետևանքի, որպես խիստ անորոշ գնահատողական հասկացության մասին:

Ծանր հետևանքի մասին, որպես գնահատողական հասկացության, խոսելիս պետք է նշել, որ անհրաժեշտ է տարանջատել հանցագործությամբ պատճառված վնաս և ծանր հետևանք հասկացությունները: Յանկացած հանցագործության կատարման արդյունքում օրենքով պաշտպանվող այս, կամ այն շահի պատճառվում է վնաս, որը առանձին դեպքերում կարող է ենթադրել նաև որոշակի նյութական վնաս, որը իր հերթին որոշ դեպքերում կարող է դիտարկվել որպես ծանր հետևանք: Այսինքն, ծանր հետևանքը ամեն դեպքում հանդիսանում է հանցագործությամբ պատճառված վնաս, սակայն ոչ միշտ է հանցագործությամբ պատճառված վնասը հանդիսանում ծանր հետևանք:

Հարկ է նշել, որ քրեական իրավունքի տեսության մեջ բացակայում է գնահատողական հասկացությունների իրավական բնույթի վերաբերյալ մեկ միասնական պատկերացում: Առավել տարածում ստացած մոտեցումներից մեկի համաձայն, որպես գնահատողական հասկացություններ պետք է ընդունվեն հարաբերականորեն որոշակի այն հասկացությունները, որոնց բովանդակությունը բացահայտվում է հաշվի առնելով կոնկրետ դեպքում հետազոտվող կազուսի իրավիճակը, հանգա-

2. Տե՛ս Հր. Պալյան: Համակարգչային հանցավորության դեմ պայքարի հիմնախնդիրները (քրեաիրավական և քրեաբանական հետազոտություն): - Եր.: ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2012.: էջ 139:

մանքները³:

Հանցագործության կատարմամբ պատճառված վնասը համադրելով կոնկրետ քրեական գործի հանգամանքների հետ հնարավոր է հաստատել ծանր հետևանքի առկայությունը կամ հակառակը՝ հերքել այդպիսին:

Գնահատողական հասկացությունների դիտարկման վերաբերյալ խորհրդատվությունների, ուղեցույցների բացակայությունը անխուսափելիորեն հանգեցնում է դատական իշխանության կողմից այդպիսի հասկացությունների ազատ մեկնաբանմանը:

Գույքային վնասը որպես ծանր հետևանք որակելու և այդպիսի քրեաիրավական գնահատական տալու հնարավորության սահմանները քննարկելիս, անհրաժեշտ ենք համարում վերլուծել հայաստանյան դատական պրակտիկայում տեղ գտած մոտեցումները: Այսպես, օրինակ՝ Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանում քննված թիվ ԵԿԴ/0172/01/16 քրեական գործով, դատարանը որպես համակարգչային սաբոտաժի կատարման արդյունքում առաջացած ծանր հետևանք է դիտարկել այն, որ կազմալուծվել էր տուժող ճանաչված սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության բնականոն աշխատանքը և տևական ժամանակով խափանվել էր ընկերությանը պատկանող կայքը (քննարկվող դատական ակտը չի մտել օրինական ուժի մեջ և ներկայումս ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի կողմից ենթարկվում է դատական ստուգման):

Հիշատակված օրինակին նախորդող սույն հոդվածի հատվածներում նշված և օրենսդրի կողմից ամրագրված այն հանցավոր հետևանքները, որոնք իրենց հասարակական վտանգավորության աստիճանից ելնելով հավասարեցված են այլ ծանր հետևանքներ հասկացության հետ, ակնհայտորեն անհամադրելի են հայաստանյան դատական պրակտիկայում տեղ գտած այս մեկնաբանման հետ, այն է՝ մարդու մահը կամ մարդկանց զանգվածային հիվանդացումները չեն կարող հավասարեցվել տուժող ընկերության բնականոն աշխատանքի կազմալուծման հետ:

Դատարանների կողմից գնահատողական հասկացությունների, այդ թվում նաև՝ այլ ծանր հետևանքներ հասկացության, կամայա-

կան մեկնաբանումը իրենից մեծ վտանգ է ներկայացնում, հաշվի առնելով իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքը, անձանց կողմից իրենց վարքագիծը կանխորոշելու անհնարինությունը և այլն:

Քրեական օրենքում անհատությունների ծագման դեպքերում հնարավոր է երկու հիմնական լուծում. առաջինը՝ հնարավոր է քրեական օրենքի նորմերի հստակեցում, շտկում անմիջապես օրենսդրի կողմից, կամ երկրորդը՝ իրավակիրառողին կողմնորոշման հնարավորության ընձեռումը դատական ատյանների կողմից տրվող պարզաբանումների միջոցով⁴:

Հարկավոր ենք համարում նշել, որ գնահատողական հասկացությունների մեկնաբանման սահմանները և օգտագործման հնարավորությունները խնդրահարույց են համարվում և ուսումնասիրությունների առարկա դարձվում մի շարք օտարերկրյա պետություններում: Այսպես, օրինակ գերմանական գիտական հանրությունը գնահատողական հասկացությունների օգտագործումը համարում է անխուսափելի և եզրակացնում, որ այդպիսիք պետք է ապահովեն քաղաքացիների անվտանգությունը և կոնկրետ քրեական գործերի հանգուցալուծման համար ծառայեն արդարության սկզբունքի իրացմանը: Սակայն, միևնույն ժամանակ չեն բացառվում նաև հնարավոր բացասական հետևանքները, որոնք մեծապես կապվում են իրավակիրառողի կողմից գնահատողական հասկացությունների կամայական մեկնաբանման հետ, առանձին քննարկման առարկա էր դարձվել «դատական կամայականության» հնարավորությունը: Այնուամենայնիվ, գերմանական մոտեցումը չի բացառել գնահատողական հասկացությունների օրենսդրական ամրագրումը, ավելին դրա մեկնաբանման և միատեսակ կիրառության խնդիրների լուծումը վերապահվել է դատական իշխանության բարձրագույն ատյաններիին:

Ֆրանսիայի քրեական օրենսդրությունը համեմատելով գերմանականի հետ պարզ է դառնում, որ գնահատողական հասկացությունների օգտագործման տեսանկյունից դրանք իրար հակադրվում են: Ֆրանսիական օրենսդիրը փորձել է ապահովել քրեական օրենքի նորմերի առավել հնարավոր ֆորմալ

3. Տե՛ս **Корчагин Г. А.** Преступления в сфере экономики и экономическая преступность / Г.А. Корчагин. — Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2001. — 216 с.

4. Տե՛ս «К вопросу о квалификации некоторых оценочных понятий в уголовном праве России». **Я. В. Гармышев, И.М. Егоров, С. В. Пархоменко.** Всероссийский криминологический журнал. 2016. Т. 10, N 4. С. 732-739.

որոշակիությունը, դրանով իսկ նվազագույնի հասցնելով գնահատողական հասկացությունների օգտագործումը: Այսպես, Ֆրանսիայի քրեական օրենսգրքում օգտագործված է հինգ անգամ քիչ գնահատողական հասկացության տեսակ, քան Գերմանիայի քրեական օրենսգրքում⁵:

Հանցագործությունների տեսակներում գնահատողական հատկանիշների վերաբերյալ դատողություններ անելիս, հարկ է նշել, որ ամեն դեպքում այդպիսիք պետք է մեկնաբանվեն և կիրառվեն ելնելով կոնկրետ արարքի կատարման հանգամանքներից: Սակայն, միևնույն ժամանակ մեկնաբանման բացարձակ ազատությունը հղի է բազում խնդիրներով, մասնավորապես օրենքի միատեսակ կիրառման տեսանկյունից:

Այսպիսով, կարծում ենք, որ քրեական օրենքի զարգացման գործում օրենսդրի հիմնական խնդիրը պետք է կայանա ոչ թե գնահատողական դատողությունների բացառման, այլ դրանց ընդհանուր քանակի օպտիմիզացիայի և դրանք կիրառելու մեթոդոլոգիայի մշակման մեջ: Անհրաժեշտ է ամրագրել գնահատման միասնական համակարգային չափորոշիչներ և հստակեցնել գնահատողական հասկացությունների էությունը քրեական օրենսդրությունում:

Մասնավորապես, կարծում ենք, որ նյութական վնասը որպես ծանր հետևանք գնահատելու հարցում անհրաժեշտ է առավելապես կարևորել տուժողի նյութական և/կամ սոցիալական ապահովվածության հանգամանքը և դիտարկել այն, որպես չափորոշիչ նյութական վնասը ծանր հետևանք գնահատելու հնարավորության հարցում:

Այսպես, այն դեպքում, երբ անձին, ում քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարքով անմիջականորեն պատճառվում է նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկի չափով գույքային վնաս, իսկ այդ անձի միջին ամսեկան զուտ եկամուտը կազմում է պայմանականորեն նվազագույն աշխատավարձի

հարյուր հազարապատիկի չափին համարժեք գումար, ապա տվյալ գույքային վնասը չի կարող որևէ դեպքում գնահատվել որպես ծանր հետևանք: Եվ հակառակը, այն դեպքում, երբ կատարված հանցագործությամբ պատճառվում է նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկի չափով նյութական վնաս, այն դեպքում, երբ անձի միջին ամսեկան զուտ եկամուտը կազմում է նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկի չափին համարժեք գումար, ապա այս դեպքում միանշանակ տվյալ անձի համար առաջանում են ծանր հետևանքներ:

Վերը հիշատակված օրինակում նշված հանցավոր հետևանքները դրամական չափման ենթարկվելով, կարող են գնահատվել որպես նյութական վնաս, որը ելնելով տուժող ընկերության նյութական վիճակից, իր հերթին կարող է դիտարկվել, որպես ծանր հետևանք, ինչը սակայն տվյալ քրեական գործի շրջանակներում դատարանի կողմից չի կատարվել:

Ելնելով վերոգրյալից, կարելի է եզրակացնել, որ քրեական իրավունքում գնահատողական հասկացությունների ճիշտ և միատեսակ կիրառումն ապահովելու համար առկա է հստակեցնող չափորոշիչներ սահմանելու անհրաժեշտություն: Կարծում ենք, որ որպես նյութական վնասի որպես այլ ծանր հետևանքի գնահատման հիմնական չափորոշիչ անհրաժեշտ է սահմանել հանցավոր արարքից անմիջականորեն տուժած անձի նյութական/սոցիալական ապահովվածությունը:

Ներկայացված չափորոշիչի ամրագրումը, մեծապես բխում է այն տրամաբանությունից, որ հանցագործության կատարման արդյունքում տուժողի համար առաջանում են համապատասխան հետևանքներ, և այդ հետևանքների ծանր լինել կամ չլինելը հիմնականում կապված են տուժողի հնարավորությունների հետ:

5. Стн **Шумилина О. С.** (Оксана Сергеевна). Оценочные понятия в уголовном Кодексе Российской Федерации и их использование в правоприменительной деятельности: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.08 - Уголовное право и криминология; Уголовно-исполнительное право /О. С. Шумилина; Науч. рук. Л. И. Беляева; Академия управления МВД России. - М., 2002.

ՀՈՐԱՅՐ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀՀ փաստաբանների պալատի անդամ, փաստաբան,
իրավ. գիտ. թեկնածու

ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ՎՆԱՍԸ ՈՐՊԵՍ
ԾԱՆՐ ՀԵՏԵՎԱՆՔ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ

Սույն գիտական հոդվածի սահմաններում քննարկման առարկա է դարձվում այլ ծանր հետևանք քրեաիրավական գնահատողական հասկացությունը և գույքային վնասը, որպես ծանր հետևանք գնահատելու հնարավորությանը վերաբերող խնդիրները: Աշխատանքի ծավալում ներառված են քրեաիրավական գնահատողական հասկացությունների կիրառման, հիշատակված քրեաիրավական գնահատականը տալու հարցերի ուսումնասիրությունը:

Բանալի բառեր. գնահատողական հատկանիշ, գույքային վնաս, այլ ծանր հետևանքներ, կամայական մեկնաբանման վտանգ:

ЗОРАЙР АРУТЮНЯН

Адвокат, член Палаты адвокатов Республики Армения
канд. юрид. наук

ИМУЩЕСТВЕННЫЙ ВРЕД КАК
ТЯЖКОЕ ПОСЛЕДСТВИЕ В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ РА

В рамках настоящей научной статьи обсуждаются уголовно-правовое оценочное понятие иных тяжких последствий и проблемы возможностей оценки имущественного вреда как тяжкого последствия. В объем работы включены анализ вопросов касающихся применения уголовно-правовых оценочных понятий, возможности дачи упомянутой квалификации.

Ключевые слова: оценочное качество, имущественный вред, иные тяжкие последствия, опасность произвольного толкования.

ZORAYR HARUTYUNYAN

Advocate, Member of the Chamber of Advocates of the Republic of Armenia
PhD in Law

PROPERTY HARM AS A GRAVE CONSEQUENCE
IN THE CRIMINAL LAW OF RA

In the frames of the current scientific article the evaluative concept of another severe consequences in criminal law and problems of the possibilities of assessing property damage as a grave consequence are discussed. The scope of the work includes analysis of the issues related to the use of criminal law evaluative concepts and to the possibility of giving the mentioned qualifications.

Key words: evaluative features, property harm, another grave consequences, danger of arbitrary interpretation.